



PEARLS
FOR CHILDREN

Vaiko, patyrusio smurtą, kelias Vilniaus mieste:

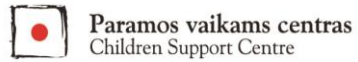
Vaiko teisių apsaugos ir paslaugų vaikui nukentėjus nuo smurto
įgyvendinimo analizė

Paramos vaikams centras



WWW.PEARLSFORCHILDREN.EU

Implemented by



The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains. This document was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020).



**Funded by the
European Union's Rights, Equality
and Citizenship Programme (2014-2020)**

Įvadas

VšĮ „Paramos vaikams centras“, kartu su užsienio partneriais, vykdo tarptautinį projektą „PEARLS vaikams: specialistų įgalinimas per atsparumo mokymą ir pagalbą“ (ang. “PEARLS for children - Professionals’ Empowerment through Assisted Resilience Learning and Support”), kurio tikslas – Lietuvoje, Lenkijoje ir Italijoje su vaikais dirbantiems specialistams padėti integruoti vaikų atsparumą stiprinančius metodus tiesioginiame darbe. Projekto metu bus organizuojami specialistų mokymai bei tobulinama tarpžinybinio bendradarbiavimo sistema. “Vaiko smurto aukos kelias Vilniaus mieste” analizuoja vaiko teisių apsaugos ir paslaugų vaikui nukentėjus nuo smurto įgyvendinimo sistemą Vilniaus mieste. Darbo tikslas identifikuoti pagrindines veikiančias institucijas, kurios susiduria su smurtą patyrusiais vaikais o taip pat įvardinti kylančias sistemines problemas bei apžvelgti iššūkius, su kuriais susiduria specialistai. Tikimės, ši analizė galės būti atspirties tašku kūriant vaiko teisių apsaugos ir paslaugų vaikui nukentėjus nuo smurto Vilniaus mieste tobulinimo strategiją.

1 skyrius. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos įstatymai ir institucijos visuose lygiuose

1.1. Pagrindiniai įstatymai ir institucijos valstybės mastu

1.1.1. Įstatymai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1) ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2) įtvirtintos pamatinės vaiko teisių apsaugos ir gynimo nuostatos.

Lietuvos Respublika 1992 m. prisijungė prie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m., ir įsipareigojo imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių šioje Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti. 2013 m. Lietuvoje taip pat ratifikuota Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos (3).

Pagrindiniai nacionaliniai teisės aktai, susiję su vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu, apsauga ir gynimu:

LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas;

LR civilinis kodeksas; LR civilinio proceso kodeksas;

LR baudžiamasis kodeksas; LR baudžiamojo proceso kodeksas;

LR švietimo įstatymas;

LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas;

LR socialinių paslaugų įstatymas ir kt. įstatymai ir poįstatyminiai aktai.

1.1.2. Institucijos. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 58–61 straipsniuose (2) numatyta, kad vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina:

- valstybė ir jos institucijos (Lietuvos Respublikos Seimas, Vyriausybė, Ministerijos, Prokuratūra, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir kitos);
- vietos savivaldos institucijos;
- nevalstybinės organizacijos, kurių veikla yra susijusi su vaikų teisių apsauga.

Pagrindinė valstybės institucija, kuri prižiūri įstatymų dėl vaiko teisių įgyvendinimą ir tobulinimą yra Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga prie LR Seimo.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė priskyrė vaiko teisių apsaugos valdymo sritį Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (toliau SADM) ir nustatė, kad SADM kartu su LR Sveikatos apsaugos ministerija, LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, LR Teisingumo ministerija ir LR Vidaus reikalų ministerija rūpinasi vaikų apsauga ir paslaugų vaikams prieinamumu. 2018m. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pasirašė bendradarbiavimo susitarimą, kuriame šalys įsipareigoja pagal savo kompetenciją ir kiek tai neprieštarauja jų funkcijas ir veiklą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis siekti aktyvesnio šalių bendradarbiavimo, veiksmingesnio vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimo ir atstovavimo vaiko interesams (4).

Pagrindinė valstybės institucija, kuri betarpiškai įgyvendina vaiko teisių apsaugą administraciniuose vienetuose, yra Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (toliau-Tarnyba) prie SADM, turinti 12 skyrių Lietuvoje.

1.2. Pagrindiniai žaidėjai Vilniaus mieste

Toliau pateikiame pagrindinių institucijų, kurios dalyvauja vaiko teisių apsaugos ir paslaugų vaikui nukentėjus nuo smurto įgyvendinime Vilniaus mieste, sąrašą.

1.2.1. Teisėsaugos sistema

Vilniaus miesto apylinkės teismas;

Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūra;

Vilniaus apskrities vyriausias policijos komisariatas, Vilniaus miesto šeši policijos komisariatai, Kriminalinės policijos sunkių nusikaltimų tyrimo valdyba;

1.2.2. Ekspertinė Sistema

Valstybinė teismo medicinos tarnyba Vilniaus skyrius;

Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie SAM;

Globos namų „Užuovėja“ Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centras.

1.2.3. Vaiko teisių apsaugos sistema

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SADM Vilniaus teritorinis skyrius.

1.2.4. Pagalbos teikimo sistema.

1.2.4.1. Vilniaus m. savivaldybės administracijos skyriai:

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinavimo skyrius;

Socialinių paslaugų skyrius;

Pagalbos vaikui ir šeimai poskyris;

Švietimo aplinkos skyrius;

Ikimokyklinio ugdymo skyrius;

Bendrojo ugdymo skyrius;

Jaunimo skyrius;

Sveikatos apsaugos skyrius;

1.2.4.2. Atvejų vadyba ir kompleksinės paslaugos pagal teritorijas:

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“.

Vilniaus miesto socialinės paramos centras.

VšĮ Pal. J. Matulaičio šeimos pagalbos centras.

VšĮ SOTAS.

VšĮ "Vilniaus SOS vaikų kaimas.

1.2.4.3. Kitos organizacijos teikiančios paslaugas pagal „Kompleksinių paslaugų šeimai teikimas Vilniaus mieste“ projektą:

VšĮ. Paramos vaikams centras;

Vilniaus arkivyskupijos Caritas.

1.2.4.4. Emocinės, psichologinės pagalbos ir psichinės sveikatos paslaugos:

Vaikų ligoninės Vaiko raidos centras;

Psichikos sveikatos centrai;

Jaunimo sveikatos centrai;

Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos skyriai;

Krizių įveikimo centras;

Vilniaus miesto pedagoginė psichologinė tarnyba;

Tėvų linija;

Vaikų dienos centrai seniūnijose;

Vaikų linija;



WWW.PEARLSFORCHILDREN.EU

Jaunimo linija.

1.2.4.5. Laikinas apgyvendinimas:

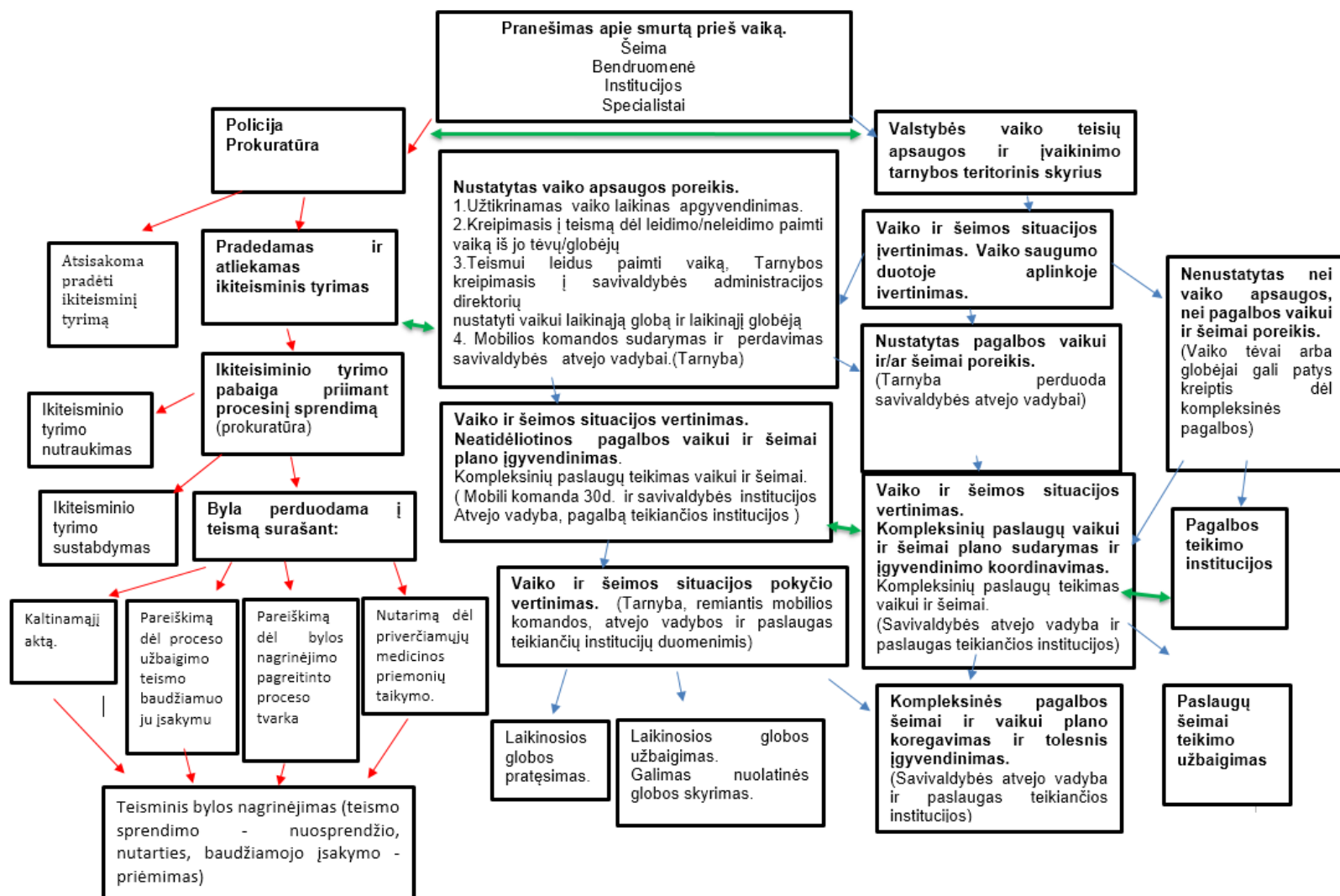
Vilniaus m. Krizių centras. Paramos moterims ir šeimai tarnyba.

2 skyrius. Vaiko Kelias. Praktinis įgyvendinimas

Smurto prieš vaikus atvejais svarbūs trys tikslai:

- išsiaiškinti ar buvo pažeisti įstatymai ir sustabdyti vykdomą smurtą prieš vaiką;
- išsiaiškinti ir suteikti skubią apsaugą vaikui;
- išsiaiškinti ir suteikti pagalbą vaikui ir šeimai įveikiant smurto pasekmes vaikui ir apsaugoti vaiką nuo tolimesnio smurto.

Kadangi visų tikslų pasiekimui reikalingas glaudus institucijų bendradarbiavimas Vilniaus m. mastu, čia pateikiama schema, kuri parodo institucijų bendradarbiavimą, gavus pranešimą apie smurtą prieš vaiką bei vykstant tyrimui ir teikiant pagalbą šeimai ir vaikui Vilniaus mieste.



2.1. Kaip veikia teisinė sistema

2.1.1. Pranešimas apie smurtą prieš vaiką. Kas turi pranešti apie smurtą. Fiziniai ir juridiniai asmenys – tėvai, globėjai, specialistai, institucijų atstovai ir kiti bendruomenės nariai, kurie sužino apie galimus vaiko teisių pažeidimus, tame tarpe ir smurtą prieš vaiką, turi pranešti policijai ir/ar Vaiko teisių apsaugos skyriaus teritoriniam padaliniiui Vilniuje, nes to reikalauja LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 29 str.3d.(2). Remiantis LR Generalinio prokuroro patvirtintomis Rekomendacijomis dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos (5) pranešimas, kitaip vadinamas pareiškimas arba skundas gali būti pateiktas bet kokia forma: žodžiu, raštu ir bet kokiomis nuotolinėmis ir elektroninėmis informavimo priemonėmis. Pranešime svarbu detalai apibūdinti galimo nusikaltimo aplinkybes, nurodant jo padarymo laiką, vietą, būdą, padarinius ir, jei yra žinoma, jį padariusį ir nukentėjusį asmenis. Taip pat svarbu pateikti informaciją, kaip ir iš ko sužinoma apie galimą smurtą prieš vaiką.

2.1.2. Policijos veiksmai gavus iškvietimą. Kai į įvykio vietą iškviečiami policijos pareigūnai dėl galimo smurto prieš vaiką arba smurto artimoje aplinkoje, jie kviečia Tarnybos darbuotoją – taip vadinamą reagavimo gynėją arba budintį, jeigu toje situacijoje yra vaikų. Policijos pareigūnas apžiūri įvykio vietą, kalbasi su asmenimis, kurie yra įvykio vietoje. Jeigu reikia iškviečia medicinos ar kitą pagalbą. Po to pareigūnas užpildo “Tarnybinį pranešimą dėl galimo smurto artimoje aplinkoje” ir kt. dokumentus, jeigu nukentėjusiam asmeniui reikalinga apsauga nuo galimo smurtautojo. Detaliau policijos veiksmai aprašyti Lietuvos Policijos Generalinio Komisarą Įsakyme „Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“ (6).

Tarnybos darbuotojas kalbasi su vaiku. Tarnybos darbuotojas turi įvertinti vaikui iškilusios grėsmės rimtumą ir skubios vaiko apsaugos būtinumą. Būtina nustatyti vaiko apsaugos poreikį pagal Vaiko situacijos įvertinimo aprašą (7). Jeigu nėra galimybės garantuoti vaiko saugumo šeimoje, tada vaikas laikinai paimamas iš šeimos ir paskiriama vaiko laikinoji priežiūra.

2.1.3. Ikiteisminis tyrimas. Prokuroras, remdamasis išdėstytomis gyventojų, institucijos (tame tarpe ir VTAS), pareigūno pranešime aplinkybėmis, nusprendžia pradėti ar nepradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimo nusikaltimo prieš vaiką.

Jeigu prokuroras nusprendžia pradėti ikiteisminį tyrimą, tyrimo metu tyrėjas surenka reikalingą medžiagą. Tuo tikslu atliekamos nukentėjusio ir liudininkų apklausa, medicininės, psichiatrinės- psichologinės ekspertizės, surenkami daiktiniai įrodymai ir kiti veiksmai, kurie reikalingi įkalčiams surinkti. Nėra griežtai reglamentuota, kokius būtent procedūrinius veiksmus įtariant smurtą prieš vaikus turi atlikti tyrėjas, tai priklauso nuo bylos pobūdžio. Lietuvoje galioja patvirtintos LR Generalinės prokuratūros “Rekomendacijos dėl nepilnamečių nukentėjusių ir liudytojų apklausa”, kur detaliau aprašyta vaikų apklausų atlikimo tvarka (8). Esant įtarimui apie seksualinį vaiko išnaudojimą byla tiria Vilniaus apskrities vyriausio policijos komisariato itin sunkių nusikaltimų skyriaus tyrėjai. Šiuo atveju vaiko apklausą gali atlikti Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centras prie globos namų „Užuovėja“. Visais nusikaltimų prieš vaikus atvejais vaikų apklausa turėtų vykti draugiškoje vaikams apklausų aplinkoje ir apklausose turėtų dalyvauti specialiai vaikų apklausoms parengti teismo ar kitos institucijos psichologai.

Ikiteisminio tyrimo pabaigoje prokuroras padaro išvadą – ar yra padarytas nusikaltimas prieš vaiką. Jeigu ikiteisminio tyrimo pabaigoje nepakanka duomenų arba nėra nustatyta “nusikaltimo sudėties”, byla nutraukiama. Jeigu duomenų apie nusikaltimą pakanka, tada prokuroras parašo kaltinamąjį aktą ir byla perduodama į teismą.

2.1.4. Teisminis procesas. Teisme vyksta teisminis bylos nagrinėjimas, kuriam vadovauja teisėjas, privalomai dalyvaujant prokurorui ir kaltinamojo advokatui. Teismo procese gali dalyvauti ir aukos advokatas. Apklaunami liudytojai, specialistai, ekspertai. Išimtiniais atvejais pakartotinai apklausiami ir vaikai, jeigu iškyla papildomos svarbios bylos nagrinėjimui aplinkybės. Jeigu iškyla poreikis atlikti teismo psichologinę psichiatrinę ekspertizę, teismas gali asmenis nusiųsti į Valstybinę teismo psichiatrijos tarnybą prie SAM Vilniaus skyrių. Seksualinių nusikaltimų prieš vaikus bylas nagrinėja Vilniaus apygardos teismas. Teisminio bylos nagrinėjimo metu dalyvauja Tarnybos atstovas, prižiūrintis ar nepažeidžiamos vaiko teisės. Jame gali dalyvauti ir juridiniai vaiko atstovai - tėvai ar globėjai. Teisminio bylos nagrinėjimo terminai nėra griežtai reglamentuoti, todėl nuo nusikaltimo prieš vaiką laiko iki bylos nagrinėjimo pabaigos gali praeiti netrumpas laiko tarpas. Teismas paskelbia nuosprendį, kuriame kaltinamasis pripažįstamas arba nepripažįstamas kaltu.

2.2. Vaiko teisių apsaugos ir pagalbos teikimo sistema Vilniaus m.

Teisinė sistema įrodo ir pripažįsta kaltuosius dėl vaiko teisių pažeidimų, tačiau nukentėjusiems vaikams reikalinga apsauga ir visa eilė sveikatos, psichologinių ir kitų paslaugų, todėl paraleliai vaiko kelyje dalyvauja Tarnyba ir kitos institucijos, kurios teikia vaikui ir šeimai reikalingas paslaugas pagal pagalbos šeimai planus, vertina situacijos pokyčius. Tais atvejais, kai kaltė dėl smurto prieš vaiką nėra įrodyta, šeima ir vaikas vis tiek gali gauti Tarnybos pagalbą ir būti nukreipti į kompleksines paslaugas, remiantis jau minėtu Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu (toliau VTAPI) (2).

2.2.1. Tarnybos reagavimas

VTAPI 36 str. numato, jog Tarnyba ir (ar) jos teritorinis skyrius, gavęs žodžiu, raštu ar bet kokiomis nuotolinio ryšio priemonėmis pranešimą apie galimą vaiko teisių pažeidimą turi reaguoti:

- gavusi pranešimą iš policijos – per 1 val. nuo pranešimo gavimo momento, pradeda nagrinėti pranešimą ir susitinka su vaiku;
- jei pranešimas yra apie galimą smurto prieš vaiką naudojimą, galimai kilusį pavojų vaiko saugumui, sveikatai, gyvybei ar vaiko buvimą jam nesaugioje aplinkoje, ne vėliau kaip per 6 val.;
- kuo skubiau, bet ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo pranešimo gavimo dienos kitais atvejais.

Tarnybos specialistas turi teisę bendrauti su vaiku be apribojimų, jeigu yra poreikis, nedalyvaujant vaiko tėvams ar globėjams. Atsižvelgus į vaiko amžių ir brandą, Tarnybos specialistas išklauso vaiką jam priimtiniu būdu apie galimą jo teisių pažeidimą, pagal poreikį įvertina vaiko gyvenamąją ir (ar) socialinę aplinką bei vaiko santykius su jo tėvais, globėjais ar kitais vaiko atstovais pagal įstatymą. Tarnyba nustatyta tvarka, atlieka vaiko situacijos vertinimą pagal patvirtintą aprašą (9).

Atlikus vaiko situacijos vertinimą dėl vaiko teisių pažeidimo, VTAS gali būti priimtas vienas iš sprendimų:

A. Nustatytas vaiko apsaugos poreikis. Tarnyba kreipiasi į teismą dėl teisės paimti vaiką iš nesaugios aplinkos ir dėl Vilniaus m. administracijos direktoriaus įsakymu patvirtinamos vaiko laikinosios priežiūros ir apgyvendinimo:

- su giminaičiais arba vaikui emociškai artimais žmonėmis iki 30d.+30d.;
- budinčiais arba laikiniais globėjais;
- vaikų krizių centre ar kitoje vaiko globos institucijoje;
- su vienu ar abiem tėvais (krizių centre iki 12mėn.).

Tuo pačiu metu inicijuojama mobiliosios komandos (teikiančios intensyvią pagalbą krizėje esančiam vaikui ir/ar šeimai, pagalbos trukmė 30 d. su galimybe pratęsti dar 10d.) pagalba šeimai ir tuo pačiu metu ar vėliau atvejo vadyba savivaldybės institucijoje.

B. Nustatytas pagalbos vaikui ir/ar šeimai poreikis. Tokiu atveju šeimai inicijuojama savivaldybės socialinę pagalbą teikiančios institucijos atvejo vadyba.

C. Nenustatytas nei apsaugos, nei pagalbos vaikui ir šeimai poreikis. Šiuo atveju vaiko tėvams ar globėjams rekomenduojama patiems kreiptis pagalbos pagal poreikį (atvejo vadybos arba atskirų socialinių, psichologinių ir kt. paslaugų).

2.2.2. Tarnybos mobilioji komanda

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SADM mobiliosios komandos (toliau – MK) išskirtinumas – MK teikiama intensyvi individuali ar grupinė konsultacinė ir/ar kitokia psichologinė, socialinė pagalba į krizę (esant vaiko apsaugos poreikiui), patekusiai šeimai ir/ar vaikui, siekiant padėti šeimai ir/ar vaikui suvaldyti krizę, identifikuoti ir (iš)spręsti iškilusias problemas, motyvuoti priimti pagalbą. Intensyvi MK pagalba šeimai teikiama, jei vaikui gyvenant tėvų šeimoje nustatytas vaiko apsaugos poreikis ir taikoma laikinoji priežiūra. Tradiciškai MK specialistų komandą sudaro psichologas, socialinis darbuotojas ir priklausomybių ligų specialistas.

Tarnybos MK specialistų pagalba, nustačius vaiko apsaugos poreikį, organizuojama nedelsiant, ne vėliau nei kitą darbo dieną. Pagalbą MK specialistai teikia šeimos namuose, jei šeima sutinka priimti pagalbą namuose, ar kitoje su šeima suderintoje vietoje. Mobiliosios komandos darbo su šeima trukmė – iki 30 dienų nuo MK sudarymo dienos. Visą šį laikotarpį vaiko teisėtais atstovais yra tėvai/globėjai. Dėl objektyvių

aplinkybių ar esant poreikiui intensyvus MK darbas gali būti pratęstas ne ilgesniam nei 10 dienų terminui. Po šio laikotarpio MK išvados pagrindu Tarnyba kreipiasi į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių nutraukimo ir vaiko grąžinimo teisėtiems globėjams arba laikinos globos skyrimo, jeigu tėvai/ globėjai nededa pastangų pakeisti savo elgesį ir išlieka pavojus vaiko saugumui.

MK darbas baigiamas, kai nustatoma, kad vaiko saugumui nebėra grėsmės ir kitais įstatymų numatytais atvejais (vaikui sukako 18m. ir kt.). MK parengtas pagalbos planas šeimai perduodamas savivaldybės atvejo vadybai. Teisinis MK veiklos reglamentavimas aprašytas įsakyme „Dėl Mobilųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (10).

2.2.3. Atvejo vadyba, organizuojama Vilniaus m. savivaldybės socialinių paslaugų įstaigų

Savivaldybės socialinių paslaugų įstaigos ar savivaldybės įgaliotos įstaigos (NVO) vykdo atvejo vadybą pagal Atvejo vadybos tvarkos aprašą (11). Pagrindinis atvejo vadybos tikslas – organizuoti ir teikti kompleksinę pagalbą vaikui ir jo šeimai:

- socialinės paslaugos;
- apgyvendinimas, pašalpos, kitokia parama;
- sveikatos priežiūros, švietimo, psichologinės ir kitokių pagalbos priemonių derinys, sudarantis sąlygas vaiko atstovams pagal įstatymą užtikrinti vaikui saugią aplinką, kokybišką šeimos funkcionavimą ir jos gerovę.

Suradus geriausią problemos sprendimo būdą ir suteikus vaikui ir jo šeimai tokią pagalbą, kokios jiems reikia, išvengiama nebūtino vaiko paėmimo iš šeimos ir laikinosios globos jam nustatymo. Atvejo vadybininkas – socialinis darbuotojas, paskirtas koordinuoti atvejo vadybos procesą ir organizuoti kompleksines paslaugas šeimoms ir vaikams tam tikroje savivaldybės teritorijoje. Atvejo vadyba pradedama tiek nustačius vaiko apsaugos poreikį, tiek pagalbos šeimai ir vaikui poreikį ir sudarius pagalbos vaikui/šeimai planą. Dėl atvejo vadybininko skyrimo gali kreiptis Tarnyba, vaiko teisėti atstovai (tėvai ar globėjai) ar kitos institucijos, nurodančios galimą pagalbą vaikui poreikį. Vilniuje atvejo vadybininkas gali nukreipti vaiką ir/ar šeimą į visą eilę savivaldybės institucijų ar NVO, teikiančių įvairias paslaugas (žr. 1.2.4 skyrių).

Atvejo vadybininkas renka arba papildo jau turimą informaciją apie vaiko progresą ir šeimos pokyčius, atlieka pakartotinius pagalbos vaikui ar šeimai poreikio vertinimus. Vilniaus m. kompleksines paslaugas teikiančių centrų atvejo vadybininkas dažniausiai dirba poroje su savo įstaigų socialiniu darbuotoju, kuruojančiu šeimą, o pastarojo tiesioginė funkcija – konkrečiai įgyvendinti pagalbos šeimai planą, reguliariai lankytis šeimoje ir kt. Atvejo vadybininkas organizuoja atvejo nagrinėjimo posėdžius. Posėdžiuose privaloma tvarka dalyvauja Tarnybos specialistai (jei atvejo vadybos procesas inicijuotas jų prašymu ir paskirta laikinoji globa), mobili komanda, šeima, vaikas (jei tai atitinka geriausius jo interesus) ir kt. specialistai, kurie dalinasi ir keičiasi turima informacija. Pirmo atvejo nagrinėjimo posėdžio metu yra išklausoma vaiko (jeigu jis dalyvauja) ir šeimos narių nuomonė, bandoma išsiaiškinti susiklosčiusios situacijos, kylančių problemų priežastis. Tada sudaromas arba koreguojamas pagalbos vaikui ir šeimai planas. Jame aiškiai įvardijami pagalbos tikslai, uždaviniai, veiksmai ir priemonės. Pagalbos proceso metu yra atliekama šeimos stebėseną, fiksuojami šeimoje vykstantys pokyčiai. Teikiamų paslaugų tęstinumo poreikį ir trukmę nustato atvejo vadybininkas, atsižvelgdamas į atvejo vadybos procese dalyvaujančių specialistų siūlymus. Atvejo vadybininkas dažnai bendradarbiauja su Vilniaus m. savivaldybės tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriumi (TBK), kai reikalinga papildoma pagalba surasti daugiau paslaugų ar spręsti kitus klausimus, pavyzdžiui, susijusius su minimalios ar vidutinės priežiūros skyrimu vaikui. Šiuo atveju artimai bendradarbiauja savivaldybės TBK, atvejo vadybininkas, Tarnybos atstovas ir kitų institucijų, kurios teikia konkrečias paslaugas vaikui ir šeimai, atstovai.

Pagalbos planą šeimai atvejo vadybininkas sudaro ne ilgesniam nei 12 mėnesių laikotarpiui.

Jei šeima, įgyvendinus pagalbos planą, pradėjo keisti savo elgesį ir rūpintis savo vaiko saugumu, auklėjimu ir priežiūra, tačiau jai būtina ir toliau teikti pagalbą, gali būti sudaromas naujas pagalbos planas. Atvejo vadybos procesas užbaigiamas, kuomet atvejo nagrinėjimo posėdžio metu visi dalyviai nustato, kad:

- šeima pajėgi savarankiškai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus;
- teikiama pagalba nepadeda, nevykdomi įsipareigojimai, šeima nebendradarbiauja;
- vaiko tėvams ar vienam iš jų neterminuotai apribojama tėvų valdžia;
- šeima išsikėlė iš savivaldybės, kurioje buvo pradėtas atvejo vadybos procesas;

- šeimoje neliko nepilnamečių vaikų;
- vaiko tėvai, ar vienintelis iš tėvų, mirė.

Pagalbos vaikui, nukentėjusiam nuo smurto, sistemoje svarbus vaidmuo tenka institucijoms, kurios finansuojamos iš Vilniaus m. biudžeto ir NVO, vykdančios veiklą mieste. Į pagalbą teikiančias institucijas gali kreiptis Tarnybos specialistai, kai nėra būtina atvejo vadyba, o reikalingos specifinės paslaugos, taip pat atvejų vadybininkai, kai pagalba šeimai teikiama pagal kompleksinę pagalbos šeimai planą.

3 skyrius. Probleminės vietos

Smurto prieš vaiką rizikos ženklų atpažinimas

Įvairiems specialistams dirbantiems su vaikais skirtingų įstaigų (gydymo, švietimo, neformalaus ugdymo ir kt.) kontekste vis dar trūksta žinių apie smurtą prieš vaikus, jo formas, smurto riziką pranešančius ženklus. Dar vis kyla didelių sunkumų identifikuoti kaip smurto auką psichologinį smurtą patiriantį vaiką ar vaiką, kurio aplinkoje vyksta smurtas. Ši problema tampa dar labiau opi pandemijos metu dėl kasdieninės veiklos persikėlimo į virtualią erdvę.

Įtariamo smurto atvejų pranešimas Tarnybai/policijai

Su vaikais dirbančiose įstaigose trūksta aiškių ir veikiančių algoritmų, kaip ir kam pranešti apie įtariamą smurto prieš vaikus atvejį. Specialistų žinių trūkumas, nuostatos, įvairios baimės, perdegimas ir kitos priežastys stabdo pranešti apie įtarimus atitinkančioms tarnyboms.

Nepradedami, nutraukiami ikiteisminiai tyrimai

Reikia žinoti kokie duomenys turi būti surinkti iš kitų institucijų, kad policija kuo išsamiau atliktų ikiteisminį tyrimą dėl galimo smurto prieš vaiką. Taip pat kitų institucijų darbuotojams svarbu žinoti, kokiais kriterijais remiantis nepradedami arba nutraukiami ikiteisminiai tyrimai.

Asmens duomenų apsauga ir institucijų bendradarbiavimas

Kyla iššūkis derinti Asmens duomenų apsaugą su poreikiu keistis informacija tarp institucijų dėl galimo smurto prieš vaikus.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Trūksta tampresnio bendradarbiavimo tarp atsakingų institucijų, proceso dalyvių funkcijų supratimo ir išgryninimo. Stebimas poreikis komunikuoti vienodą informaciją vaikui ir/ar vaiko atstovams, teikti informaciją apie tyrimo ir pagalbos proceso eigą. Ypač aktualu, kai teisinis tyrimas užtrunkant laike.

Itin svarbu derinti pagalbą vaikui ir šeimai su ikiteisminio tyrimo eiga/procesu. Ši problema iškyla kai ikiteisminio tyrimo procesas, apklausos užtrunka laike, o galimai aukai reikia teikti pagalbą čia ir dabar.

Būtų svarbu inicijuoti tarpinstitucinius pasitarimus tarp VTAS, pagalbą teikiančių institucijų įtraukiant vaiko atstovus bei ikiteisminio tyrimo atstovus. Būtų svarbu pagalbą vaikui/šeimai teikiančių organizacijų atstovus/ specialistus informuoti apie tyrimo eigą, specifiškumą, problemos kontekstą. Yra poreikis turėti koordinuotą visų reikalingų institucijų tarpusavyje suderintą pagalbos vaikui ir šeimai planą.

Vaiko apklausos ir pokalbiai su vaiku

Prasidėjus ikiteisminiam tyrimui arba įtarus galimą smurtą, VTAS ar ugdymo, kitų įstaigų atstovams svarbu savavališkai neapklausinėti vaiko. Vis dar dažnas atvejis, kai atvejo vadybininkai, VTAS, socialiniai darbuotojai, kiti specialistai ar vaiko atstovai vaiko klausinėja detalių apie įvykį.

Specialistų, dalyvaujančių pagalbos teikimo ir teisiniame procese, psichine higiena

Specialistams trūksta įgūdžių ir žinių apie emocinę higieną, darbo su smurtą patyrusiais vaikais/šeimomis poveikį asmeninei savijautai, savo asmeninės patirties įtaką sprendimams darbe.

Informacijos šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
2. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
3. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, Lanzarote, 2007. Lietuvos Respublikai įsigalioja 2013-08-01,
Ratifikuota Lietuvos Respublikos 2012 m. lapkričio 6 d. įstatymu Nr. XI-2368. nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434001>
4. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2018-07-02 bendradarbiavimo susitarimas <https://prokuraturos.lt/data/public/uploads/2018/06/nauja-trisalio-susitarimo-redakcija-projektas-2018-05-292-1-1.pdf>
5. LR Generalinio prokuroro įsakymas Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos, 2008 m. nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325977?jfwid=-fxdp7gne>
6. Lietuvos Policijos Generalinio Komisarų Įsakymas 2018 m. „Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“ nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c/asr>

7. LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRO ĮSAKYMAS DĖL VAIKO SITUACIJOS VERTINIMO TVARKOS APRAŠO PATVIRTINIMO, 2019 nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ce006612b1311ea8f0dfdc2b5879561>
8. LR Generalinio prokuroro Įsakymas 2009 m. Dėl rekomendacijų dėl nepilnamečių nukentėjusių ir liudytojų apklausos patvirtinimo, nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.353000/asr>;
9. LR SADM įsakymas Dėl Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2019, nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ce006612b1311ea8f0dfdc2b5879561>
10. LR SADM įsakymas Dėl Mobilųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2019 m. nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4539c5507bd311e89188e16a6495e98c/asr>
11. LR SADM įsakymas Dėl Atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo, 2018 m. nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2/kfDMDMptsw>
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, nuoroda <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/cEqLbjiTyk>
13. “Vaiką žalojantis elgesys: metodinis vadovas specialistams” nuoroda http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Leidiniai/manual_vip_lit.pdf